

**Projekt CZ.1.07/1.1.00/08.0094 Vzdělávání pro udržitelný
rozvoj v environmentálních a ekonomických souvislostech**

Asociace pedagogů základního školství České republiky

www.vcele.eu

10 Zachrání inovace ekonomiku?

Učební list

Ročník: 9

Doporučený počet hodin: 2

Autor: Ing. Miroslav Pivoda, CSc.

Editace a grafická úprava textu: Mgr. Bc. Anna Doubková

© 2013 Asociace pedagogů základního školství České republiky

Ilustrační obrázky jsou použity v souladu s licencemi. Pokud není uvedeno jinak, je použita fotodokumentace projektu VUREES a databáze software Inspiration.

Tento projekt je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu České republiky

10 Zachrání inovace ekonomiku?: učební list

Pokud ano, jaký druh inovace k tomu bude potřeba?

1. Jak se měří výkonnost ekonomiky a jak se pozná, zda je ekonomika zdravá nebo churavá?

Celková aktivita ekonomiky se měří pomocí ukazatele „Hrubý domácí produkt (HDP)“. Tento souhrnný ukazatel ale neinformuje vždy spolehlivě o zdraví či nemoci ekonomiky.

Ukazatel HDP (hrubý domácí produkt) je považován za velký ekonomický vynález 20. století. Nositel Nobelovy ceny za ekonomii Samuelson použil ve své knize toto přirovnání: „podobně jako satelit ve vesmíru může sledovat počasí na celém kontinentu, může HDP dát obraz o stavu celé ekonomiky“. Podle HDP bychom měli poznat, zda ekonomika státu roste nebo klesá (či jinak churaví). Skutečně? Podívejte se, jak vznikal HDP města Kocourkova.

HDP (hrubý domácí produkt) města Kocourkova

- Občané města Kocourkova za jeden den vykopali hluboký příkop a za tuto práci obdrželi dohromady 1 milion Kč.
- Druhý den občané města Kocourkova vykopaný příkop zahrabali a za tuto práci si opět vyplatili 1 milion Kč.
- Třetí den opět vykopali stejný příkop, čtvrtý den ho opět zahrabali, atd.

Na konci roku vykázali Kocourkovští hrubý domácí produkt HDP 365 milionů Kč (365 dnů krát 1 milion Kč, tedy 365 milionů Kč).

Na konci roku byli občané Kocourkova přesně tam, kde před rokem začali. Nic se u nich nezměnilo, jen zaplatili za pracovní výkon 365 milionů Kč.

Úkol 1: Navrhněte pro občany Kocourkova smysluplnější činnosti pro dosažení stejně vysokého ukazatele HDP.

Úkol 2: Navrhněte technickou inovaci, aby zproduktivnila práci a zvýšila HDP kocourkovských občanů.

Výpočet HDP má i další slabiny kromě té, kterou nám ukázali občané Kocourkova. HDP může být nejen vytvořen prací, ale částečně i „nakraden“. K tomu dojde tehdy, pokud vypočítaný HDP nesnížíte o vzniklé ekologické škody (při vytváření vašeho HDP). V roce 2010 pouze jediný stát světa se zavázal snižovat svůj vypočítaný HDP o vzniklé ekologické škody! Kdo to je? Je to snad nejrozvinutější ekonomika světa, USA? Nebo Evropská unie, kde se o ekologii hodně nahlas hovoří? Nikoliv. Je to Indie. Hm.

Mezinárodní měnový fond zveřejnil ekonomický růst v různých částech světa (měřený pomocí tzv. hrubého domácího produktu):

Pořadí zemí Evropské Unie podle HDP na hlavu		
Po zohlednění kupní síly, údaje jsou v dolarech		
1. Lucembursko	78 723	
2. Irsko	39 441	
3. Nizozemsko	39 278	
4. Rakousko	38 896	
5. Dánsko	36 725	
6. Švédsko	35 934	
7. Belgie	35 683	
8. V. Británie	35 165	
9. Finsko	34 462	
10. Německo	34 219	
17. Česko	24 400	

Jsou čeští mladí lidé dostatečně motivováni k tomu, aby se česká ekonomika posunula vpřed v evropském pořadí výkonnosti (dle hrubého domácího produktu – HDP)?

HDP je rozumný ukazatel, ovšem jen za předpokladu, že se lidé v ekonomice chovají rozumně.

Je tomu skutečně tak?

Přírůstek HDP lze zvýšit i půjčením si peněz a jejich „pumpováním“ do ekonomiky například na mzdy zaměstnanců. Když státy takto na dluh hospodaří delší dobu, nastávají situace, jako je nyní v Řecku. Země je zadlužená, není ani na splátky dluhu, ani na

normální život země. Lež má prostě krátké nohy. Proto například v Německu a Francii uzákonili, že státní rozpočet jejich zemí musí být vyrovnaný. (Výdaje státního rozpočtu nesmí převýšit příjmy.)

Nejvýkonnější ekonomika současného století

V informačních médiích se dnes vedou diskuze o tom, zda zůstanou USA stále nejlepším inovátorem a nejvýkonnější ekonomikou světa i v současném 21. století, nebo je vystřídá Čína či Indie. Někdejší rozvojové země se pokouší o „útok zespodu“, což bychom mohli považovat i za určitou rozvratnou inovaci při střetu celých ekonomik.

Jaké jsou ambice Evropské unie, do které patří i Česká republika? V roce 2000 vyhlásila Evropská unie program předstihu ekonomiky USA do roku 2010 (tzv. Lisabonská strategie). Ten program se ale vůbec nezdařil, spíše naopak. V roce 2010 proto Evropská unie vyhlásila již nový, skromnější rozvojový program „Evropa 2020“.

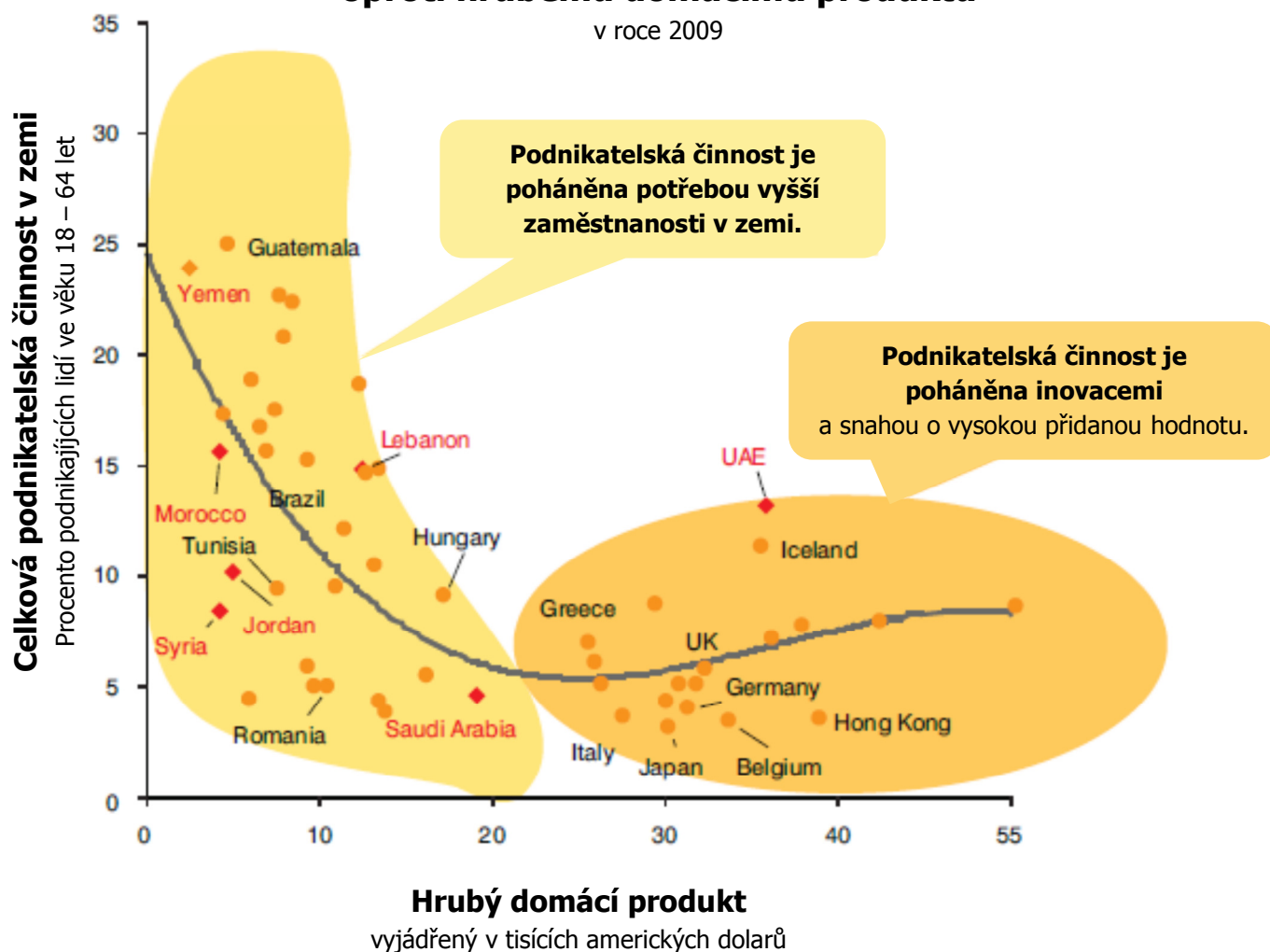
V principu je jasné, že **bez vysoké inovační aktivity si evropská ekonomika nemůže udržet svoji stávající mezinárodní pozici** – natož pak uvažovat

o nějakém mezinárodním vzestupu. Budme k sobě navzájem upřímní. Dnes nejsou příliš velké vyhlídky pro budoucí evropský vzestup v mezinárodním srovnávání. Proč? Mezinárodní konkurence je dnes velká a podnikatelská motivace Evropanů spíše nízká. Největší podnikatelskou motivaci měli tradičně vždy lidé, kteří emigrovali do USA, kolébky kapitalismu. Emigranti tam zpravidla díky své tvořivosti a velké pracovitosti uspěli, ale jejich děti či vnuci, kteří se již narodili do relativně bohaté rodiny, často zlenivěli.

Mají dnešní evropští mladí lidé dostatečnou motivaci uspět ve velmi tuhé mezinárodní (světové) konkurenci?

Celková podnikatelská činnost v zemi oproti hrubému domácímu produktu

v roce 2009

Obrázek 1: Accelerating Entrepreneurship in the Arab World. In *A World Economic Forum Report*. [online]. Geneva, 2011[cit. 2013-02-14]. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/WEF_YGL_AcceleratingEntrepreneurshipArabWorld_Report_2011.pdf.

2. Pomohou churavé ekonomice technické inovace?

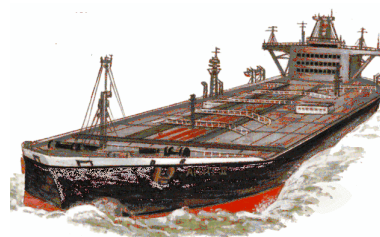
Pro začátek otázka: Které technické inovace mohou ekonomiku ovlivnit nejvíce? (viz obory rozvíjející se exponenciálním tempem v učebním listu č. 7)

V roce 2010 v době ekonomické krize si položil americký časopis Technology Review otázku, zda mohou technické inovace dostatečně zproduktivnit churavou americkou ekonomiku (a zřejmě tak zaplatit i její stávající dluhy). Časopis odpověděl sám sobě, že by to technické inovace i dokázaly, ale že to bude trvat dlouho (i při exponenciálním vývoji několika technologií). Přesný překlad odpovědi zněl: **„Ano. Ale hluboce se nadechněte“**. Bez doprovodných ekonomických a sociálních inovací by to ale asi nestačilo.

3. Pomůže churavé ekonomice (organizačně) ekonomická inovace?

Poslední ekonomická krize začala v odvětví velkého bankovníctví v roce 2008. Krize zde začala zřejmě proto, že toto odvětví nebylo dobře zorganizováno a dostatečně kontrolováno, když dovolilo dělat velké chyby tak dlouho a bez vědomí společnosti. Finančník George Soros proto jako léčbu bankovních neduhů navrhoval rozdělení velkých bank do několika menších bank. Malé banky jsou průhlednější, a proto také lépe kontrolovatelné. Navíc eventuálně vzniklá chyba nemůže nabýt tak obudných rozměrů, nemůže zde vzniknout velká „destrukční vlna“, která se pak šíří celou ekonomikou i světem. Toto se prakticky potvrdilo například v severní Itálii, kde je hodně malých rodinných podniků. Ty finančně obsluhuje mnoho místních malých bank a banky a podniky se navzájem účinně hlídají. V severní Itálii se proto světové dopady ekonomické krize z let 2008 - 2010 téměř neprojevíly.

Analogie. Pro řešení problému příští velké „destrukční vlny“ v bankovním odvětví navrhl Soros analogické řešení známé u velkých zaoceánských lodí pro přepravu nafty (tankerů). Velká loď je rozdělena do malých komor (sekcí), ve kterých při pohybu lodi mohou vznikat jen malé vlny. Cákající malé vlny v lodních sekcích už nemají dostatečnou sílu převrhnout celé plavidlo. Tím je problém vyřešen.

4. Pomůže churavé ekonomice radikální sociálně-ekonomická inovace?

V souvislosti s ekonomickou krizí a proto i často oprávněnou kritikou současného kapitalismu byly oživeny návrhy na návrat ekonomik a společnosti k socialismu, tzn., aby došlo k vyvlastnění soukromých podniků, domů a cenného majetku.

Toto uspořádání lidské společnosti bylo již ve velkém měřítku a dostatečně dlouho odzkoušeno (v Česku 41 let), ale tento experiment se neukázal jako úspěšný (tzn. ekonomicky konkurenceschopný) v tvrdém soutěživém střetu s kapitalismem. Ukazatel HDP na hlavu byl v socialistických zemích nižší než v zemích kapitalistických. (http://en.wikipedia.org/wiki/Eastern_Bloc)

Po listopadu 1989 v Česku (a i v ostatních zemích tzv. sovětského bloku) byl socialismus proto opět nahrazen kapitalismem.

Komunismus ale existuje. Dosud na světě přežily komunisticky organizované jen malé komunity lidí, které jsou životaschopné jen ve zvláštním prostředí a za zvláštních okolností. Určitě znáte z české historie případ bratrského spoluzití Husitů. Přečtěte si v e-booku nebo ve Wikipedii také o svérázném současném životě v komunitě asi 200 000 lidí Amish v USA, tj. kolébce kapitalismu.

OTÁZKA: Víte, jaká je hlavní nevýhoda socialistické ekonomiky oproti kapitalistické ekonomice? Proč nebyla v minulém století v Evropě socialistická ekonomika konkurenceschopná s ekonomikou kapitalistickou a prohrála tehdejší světový souboj?

5. Pomůže ekonomice radikální sociálně-technická inovace?

Jiný příklad možné inovace. Funkční magnetická rezonance je lékařská zobrazovací metoda, založená na skenování mozku. Také může být použita jako detektor lži. Tyto detektory se postupně technicky zdokonalují a zlevňují. Jako u všech možných inovací se nabízí otázka. Budou tyto detektory využity nebo zneužity pro prospěch společnosti?

Státní úředníci a politici, kteří za nás občany rozhodují o miliardových zakázkách, by mohli být testováni na takových detektorech lži. Pokud by neprošli testem, nemuseli by být rovnou uvězněni, ale pouze zbaveni funkce pro nedůvěryhodnost.

Hned nás ale napadnou otázky:

- Na kolik procent by musel být spolehlivý detektor lži, aby jeho použití pro tento účel bylo možné?
- Kdo je natolik důvěryhodný, že by měl obsluhovat a kontrolovat detektory lži?
- Jak zařídit, aby použití nové technologie bylo z právního hlediska možné?

6. Kdy je vhodná doba pro zavedení radikální společenské inovace?

Tzv. správná odpověď na tuto otázku neexistuje.

Pomohou nám analogie s jinými vývojovými procesy?

- Ovoce se trhá, až když je zralé.
- Kuře se vylíhne, až je plně vyvinuté.

Kdy je ale zralá doba pro radikální společenskou inovaci? Někteří pozorovatelé říkají, že ekonomická krize v letech 2008–2011 nebyla ještě dostatečně hluboká, aby přivedla skutečně radikální změnu v řízení společnosti a ekonomiky. Bude to až příští krize?

Ani evropské společenské otřesy v roce 1848 nebyly zřejmě dostatečně hluboké, aby byly všude nastoleny demokracie už tehdy a došlo k federalizaci národů Rakouska-Uherska (tzn. dosažení samosprávy všech národů žijících na tom území). Přerod tehdejší společnosti do demokracie byl odložen o 70 let! Tzn. až do roku 1918, kdy skončila první světová válka, a vzniklo samostatné Československo. Dnes můžeme jen spekulovat, že kdyby již v roce 1848 bývalo došlo k federalizaci Rakouska-Uherska, nemuselo snad v roce 1918 dojít k úplnému rozpadu Rakouska-Uherska (Ten příběh určitě znáte z dějepisu.).

Spekulace: Z toho historického případu by se dalo i vyvodit, že když se promešká vhodná doba pro menší (průběžnou) změnu, musí po delším čase následovat změna o to radikálnější.

Celkové zrychlení? V dnešní době se zrychluje technický pokrok. Z toho někteří pozorovatelé usuzují, že dnes plyne doba rychleji i pro společenské změny. Radikální technologické změny si vynucují i radikální společenské změny (sociální inovace). Pokud tomu tak skutečně je, bude váš aktivní život o to zajímavější, ale i náročnější.